

Az itáliai utazások és a párizsi tartózkodás között Salzburgban töltött időszak sok jelentős változást ért meg Mozart műhelyében. 1773 márciusa és 1774 májusa között kilenc szimfóniát komponált. E művek messze maguk mögött hagyják a korábbi húszegynéhány szimfónia konvencionálisabb világát s egyre egyénibb, elmélyültebb zenekari stílus felé egyenetlik az utat. Ebből a kilences csoportból is kiemelkedik a **g-moll szimfónia (K.183)**, mely társával, az A-dúr (K.201) kompozícióval együtt a legkorábbi mű, melynek népszerűsége méltán vetekszik az érett szimfóniáival.

Már hangneme is kivételes helyet jelöl ki számára: Mozart mindössze két moll (mégpedig g-moll) hangnemű szimfóniát írt. Ez a „kis” g-moll szimfónia a tizenöt évvel későbbi K.550-es „nagy” g-moll szimfónia hangulatának, izzó szenvedélyének zseniális előhírnöke. A kompozíció drámai hangja mögött Mozart esetében nem feltétlenül kell magánéleti válságot sejtenuünk. Sokkal inkább a korszak egyik művészeti irányzatára való reagálásnak tekinthetjük hirtelen támadt romantikus hevességét. A német irodalom szélsőséges érzelmekben kedvelt mozgalmának, a „Sturm und Drang”-nak egyik legbeszédesebb zenei analógiája ez a mű, amely Joseph Haydn néhány évvel korábbi szimfóniáival, az f-moll (La passione), az e-moll (Gyász-) és a fisz-moll (Búcsú-) szimfóniáival áll a legszorosabb rokonságban. Jóllehet a „kis” g-moll szimfónia sürgető, szinkópás ritmusa, a tonalitás legfeszültebb hangjainak hangsúlyozása nem előzmény nélküli a zeneirodalomban, mégis az idősebb mestertől eltanult elemek sajátosan mozartai egésszé állnak össze. A ritmus és a dallamvonal izgatottságához a hangzás — Mozartnál eddig ismeretlen — tömörsége és erőteljessége társul. (A zeneszerző a lassú tétel kivételével négy kürtöt ír elő a partitúrában!)

Az első tétel viharos lendületét csak a B-dúr melléktema játékosága szelídíti, ám a visszatérésben ez a téma is mollá sötétülve bukkan fel. A második tételben (Andante, Esz-dúr) a hegedűk gyengéd motívumát és a szólisztikus kezelt fagottok pontos imitációját egyetlen folyamatos szállá szövi a szerző. Még e nyugodt tétel átvezető és kidolgozási szakaszaiban is moll hangnemek sejtnek. A menüett, mely a „nagy” g-moll szimfónia harmadik tételét vetíti előre, visszatér az első tétel súlyos pátozához. G-dúr triójának derűje, népies hangvétele éles ellentétben áll a menüett főrészenek komorságával. A trió hangszerelése figyelemre méltó: egyik első példája annak, hogy Mozart csak fúvósokra (két-két oboára, fagottra és kürtre) bízta a trió zenei anyagát. A finálét ugyanaz a belső szenvedély fűti, amely az első és a harmadik tétel hangulatát meghatározta. Fő témájának (a menüett-téma rokona!) szinte monotematikus kezelése még koncentráltabbá teszi a zenei folyamatot.

A családi levelezésből tudjuk, hogy Mozart maga is nagyon szerette ezt a kompozíciót: mintegy tíz évvel a mű keletkezése után, már bécsi tartózkodása alatt újra elővette (s valószínűleg előadta) a szimfóniát, mely későbbi szimfonikus művészetének egyik legkorábbi, legérdekesebb ígérete volt.

Mozart „nagy” g-moll szimfóniája (K.550) minden idők egyik legnépszerűbb szimfonikus alkotása. Fogadtatása is szervesen hozzátartozik történetéhez. Talán egyetlen más mű sem indította ellentétebb véleményekre csodálóit, mint épp ez. Ma általában a legszenvedélyesebb Mozart-kompozíciók között tartják számon, a romantikus Schumann viszont csupán „könnyed gráciát” és bájt látott benne. Mások (J. A. Westrup) vígoperai hangot, opera buffa karaktert éreznek mögötte: a romantikus nyugtalanságot Cherubino kamaszos lelkendezésével állítják párhuzamba. Mindez arra figyelmeztet, hogy a legközismertebb alkotást sem lehet egyetlen — mégoly jellegzetes — kiragadott vonásával jellemezni. Mozart érett műveiben különösen kedveli a legellentétebb érzelmek és élethelyzetek összekeverését; a g-moll szimfóniában például a legtragikusabb, legfájdalmasabb megnyilvánulások érzéki szépséggel párosulnak.

WOLFGANG AMADEUS MOZART

A)

g-moll szimfónia K.183

- I. Allegro con brio
- II. Andante
- III. Menuetto
- IV. Allegro

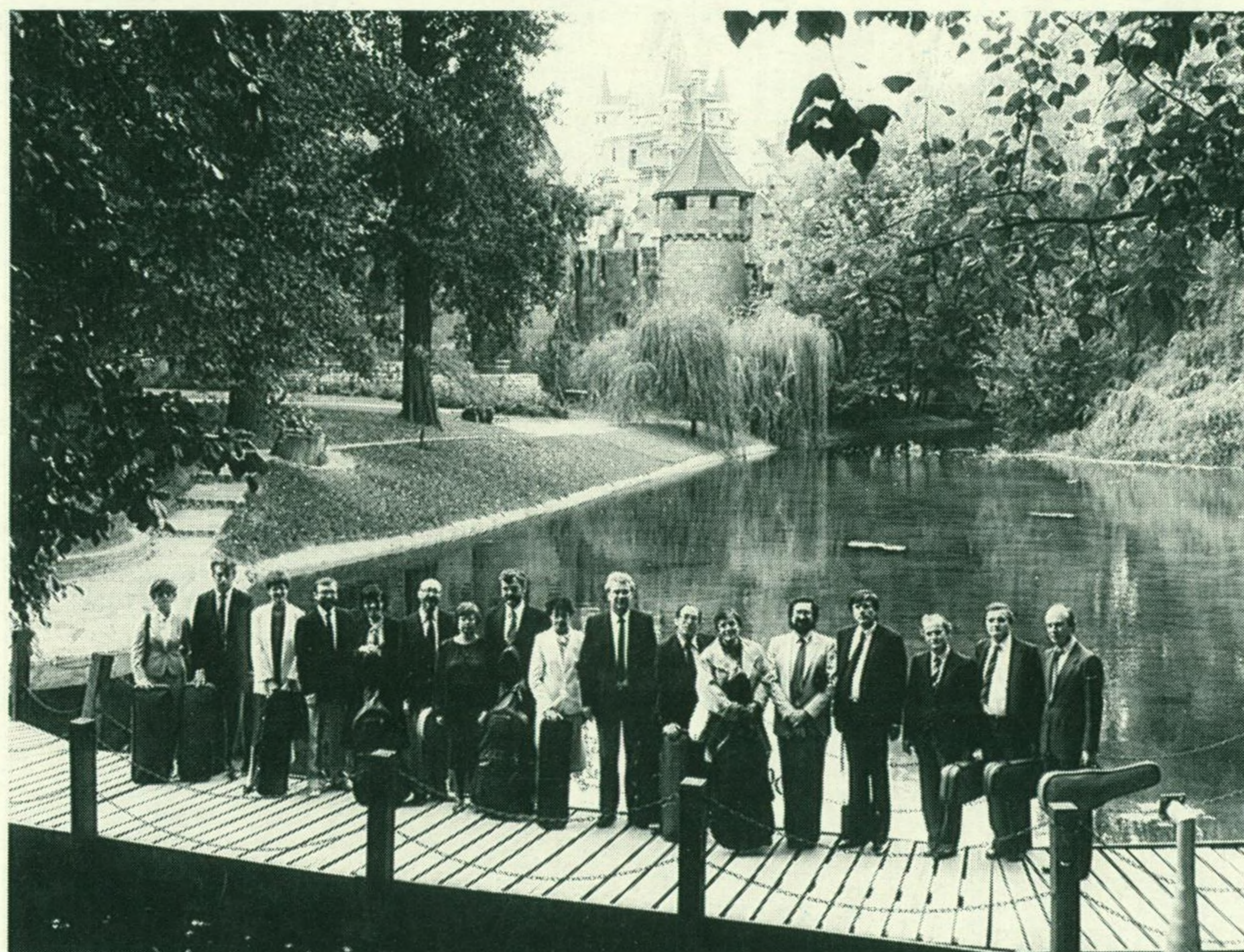
8' 34"
4' 03"
3' 18"
4' 55"

B)

g-moll szimfónia K.550

- I. Molto allegro
- II. Andante
- III. Menuetto. Allegretto
- IV. Allegro assai

6' 39"
9' 19"
3' 56"
6' 51"

LISZT FERENC KAMARAZENEKAR

Drahos Béla, Hegyesi Gabriella — fuvola
Pongrácz Péter, Kiss József — oboa
Keveházi Jenő, Gál László, Bócsa József, Adamik Tamás — kürt
Vajda József, Asbóth Zsuzsanna — fagott
Préda László, Király Tibor — trombita
Konrád Péter — üstdob

Hangversenymester

ROLLA JÁNOS

Vezényel:

RAYMOND LEPPARD

Sony Classical-Hungaroton koprodukció

Zenei rendező: Kádár György

Hangmérnök: Zakariás István

A borítón: Carlo Antonio Tavella: Tájkép

Grafika: Horvát Andrea

Fotó: Kresz Albert

MK 31160

Made in Hungary © 1990 HUNGAROTON

Révai Nyomda, Budapest — F. v.: Horváth Józsefné dr.

A g-moll mű az utolsó Mozart-szimfóniák monumentális triászának középső darabja, melyet 1788. július 25-én fejezett be a szerző. Kevésbé hihető az a XIX. századi, romantikus elmélet, mely szerint Mozart soha nem hallhatta e három legtökéletesebb szimfóniájának előadását, hiszen mindig megrendelésre vagy legalábbis az előadás biztos reményében dolgozott. Konkrét bemutatóra utal az a tény is, hogy a g-moll szimfóniának létezik egy második változata, amelyben a zeneszerző két klarinétal gazdagította a hangszerelést és az eredeti oboaszólamokon is változtatott. A két változat ma egyenrangúan él egymás mellett a zenei gyakorlatban. Felvételeinkön a klarinétok nélküli, szikárabb, fémesebb hangzású eredeti változat hangzik fel.

Számtalan elemzés felhívta már a figyelmet az első tétel (*Molto allegro*) nemes főtémájára, az osztott brácsaszólamok különleges színű, megállíthatatlanul sodró kíséretére, s a váratlan harmóniai kalandokra. Jóval kevésbé szembetűnő, ám ugyanolyan mértékben hozzájárul a tétel nagyszerűségéhez az a játék, ahogyan Mozart — összevonások és rövidítések által — eltér a teljesen szabályosan periodizált dallamépítkezéstől és a látszólag teljesen szimmetrikus felszín a maga kifinomult módosításával elevenné teszi.

Az Esz-dúr *Andante* a fent említett varázsos érzéki szépség birodalmába tartozik. Nagyszerűen példázza, hogyan párosulhat a teljesen konvencionális forma megdöbbenően eredeti tartalommal. Az egymás után belépő szólamok borzongató szépségű diszsonanciákban sűrűlődnak össze, s így már a tétel legelején megszületik a teljes további zenei folyamatot éltető feszültség. Ez az imitációs indítás egyébként — legbensőbb tartalmát tekintve — a híres négyhangos „Mozart-névjeggyel” azonos.

A szilaj *Menuetto* elődje a „kis” g-moll szimfónia 3. tétele, utóda pedig Schubert V. szimfóniájában bukkan fel. Éppúgy, mint a lassú tételben, Mozart már a tétel elején drámai feszültséget teremt, ezúttal a 3/4-es menüetmetrum és a főtéma ritmusának a hemiolás ellentéte által. A G-dúr Trió idilli egyszerűsége, rokkoló dallamfordulatai szinte idegenül hatnak ebben a démoni műben.

A *Finálé* (*Allegro assai*) szuronytémájának s kirobbanó dinamikai ellentéteinek hevességét a tematikus egyszerűség és a ritmika áttekinthetősége ellensúlyozza: újra egy példája annak, hogyan békít össze Mozart olyan szélsőséges fogalmakat, mint klasszikus egyensúlyérzék és tomboló elementáris erő. A tétel talán legérdekesebb pillanata a kidolgozás kezdete, amelynek indulatos gesztusai először bontják meg a folyamatos száguldást. Mintha a zenei folyamat „eltévedt volna”, s nem találná a helyes irányt a kívánatos hangnem felé. Végül — a főtéma ellenpontos feldolgozása után — a stílus hangnemhatárain belül a lehető legtávolabbi cisz-mollból keveredik vissza a repríz elejéhez.

Farkas Zoltán

Raymond Leppard 1927-ben született Londonban. A Cambridge-i egyetemen végezte tanulmányait, hová később előadóként tért vissza. 1952-ben a Wigmore Hallban mutatkozott be karmesteri szerepben. Hamarosan a XVII—XVIII. századi zene szakértőjeként lett népszerű, keresett csembalista és continuo-játékos. Gyakran szerepelt a londoni operaházak produkcióiban és Glyndebourne-ban, illetve az English Chamber Orchestra élén. 1973—80 között a BBC Northern Symphony Orchestra vezető karnagya volt.

Zenei kutatómunkája révén különleges szerepet töltött be korai barokk operák rekonstrukciójában és új életre támasztásában, elsősorban Monteverdi és Cavalli műveit vitte sikerre színházban és hanglemezen. Budapesten is az ő feldolgozásában került színre a *Poppea megkoronázása*, az *Odüsszeusz hazatérése*, illetve az *Ormindó*. Nevezetesek voltak Händel-felvételei, de sok művet dirigált a későbbi korszakok zenéiből is, többnyire EMI és Erato lemezre.